

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Nederlandser houden van orde. Interview met James Kennedy

Berk, Jorrit van den; Bakker, Jurriaan

Citation

Berk, J. van den, & Bakker, J. (2002). Nederlandser houden van orde. Interview met James Kennedy. *Leidschrift|Nederlanders En Hun Gezagsdragers. Politieke Cultuur In Nederland 1950-1990*, 17(September), 93-100. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/72841>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72841>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

“NEDERLANDERS HOUDEN VAN ORDE” EEN INTERVIEW MET DR JAMES KENNEDY

Jorrit van den Berk en Jurriaan Bakker

Dr James C. Kennedy (1963) is Assistent Professor Geschiedenis aan Hope College en Research Fellow aan het A.C. Van Raalte Institute for Historical Studies, beide in Holland, Michigan (VS). Hij publiceerde twee boeken in Nederland: *Een weloverwogen dood. De opkomst van euthanasie in Nederland* (Amsterdam 2002) en *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995). Kennedy is gespecialiseerd in Moderne Europese geschiedenis. Vanaf september 2003 zal Kennedy werkzaam zijn als hoogleraar aan de Vrije Universiteit van Amsterdam.

(Bron: www.hope.edu)

U bent geboren en getogen in Amerika. Wat heeft u bewogen om te specialiseren in Nederlandse geschiedenis?

“Eerst had ik me eigenlijk gespecialiseerd in de Duitse geschiedenis van de 19e en het begin van de 20e eeuw. Maar aan het begin van mijn doctoraalstudie moedigde een aantal professoren mij aan mijn kennis van de Nederlandse taal, die ik had geleerd van mijn Nederlandse moeder, te gebruiken bij mijn onderzoek. Mijn proefschriftbegeleider vond toen dat ik moest gaan schrijven over Nederland; een land en een tijdsbestek waarover in andere landen vrijwel niets bekend was.”

U heeft zich binnen de Nederlandse geschiedenis met name gericht op cultuur en politiek in de laatste vijftig jaar. Wat trekt u aan in deze onderwerpen?

“Die interesse is deels van persoonlijke aard. In de loop van de jaren zestig en zeventig begon mijn nogal behoudende Nederlandse familie ideeën aan te hangen die anders waren – en ook vaak botsten – met de ideeën waarmee ik in het Middenwesten van Amerika groot werd. Ik schipperde tussen beide

Leidschrift, jaargang 17, nummer 2, september 2002

werelden en heb zodoende veel tijd besteed aan het denken over de verschillen en mogelijke oorzaken daarvan.”

Denkt u dat Nederlandse cultuur en politiek in zekere zin uniek zijn binnen de Europese samenleving?

“Dat is een vraag die niet eenvoudig te beantwoorden is. Als je wilt betogen dat Nederlanders veel overeenkomsten vertonen met andere Europeanen zul je snel bewijs voor je stelling kunnen vinden, maar dat geldt ook voor diegenen die, evenals ik, juist de eigenaardigheden of het ánders-zijn van de Nederlandse cultuur en politiek willen benadrukken. Vanwege het landschap, de progressieve sociale wetgeving en tot op zekere hoogte ook de overlegcultuur is Nederland internationaal gezien een interessant land. Vandaar dat ik liever haar typische karakter benadruk.”

Denkt u dat u als Amerikaan invalshoeken op de Nederlandse geschiedenis kunt bieden die degenen die hier opgegroeid zijn wellicht over het hoofd zouden zien?

“Er zullen altijd dingen zijn die buitenlanders wel kunnen zien en autochtonen niet, net zoals er altijd dingen zijn die buitenlanders niet kunnen zien en autochtonen wel. Eigenlijk betwijfel ik of niet-Amerikanen de beste historici zijn van de Amerikaanse geschiedenis en daarom zou ik ook niet snel willen beweren dat mijn inzichten in de Nederlandse geschiedenis voortkomen uit een betere invalshoek dan die van de eigen historici. Misschien kan ik aandacht vestigen op aspecten die Nederlandse historici soms te klakkeloos hebben aangenomen; ik denk ook dat ik meer stilsta bij de bijzonderheden van de Nederlandse geschiedenis dan menig Nederlands historicus. Maar dat hoeft niet direct te betekenen dat zij mijn inzichten zo waardevol vinden dat zij hun eigen onderzoek en hun eigen ideeën daaraan zullen aanpassen.”

Nederlanders beroepen zich vaak op openheid en tolerantie. Deze zouden in politieke besluitvorming tot uiting komen ten aanzien van softdrugs, homohuwelijken, abortus en euthanasie. Komt deze besluitvorming in Nederland tot stand door ideële overwegingen of zijn hier andere krachten aan het werk? Kunt u zich voorstellen dat in de VS ooit zo gemakzuchtig met dergelijke ingewikkelde materie wordt omgesprongen?

“Deze Nederlandse houding wordt vaak aangeduid als ‘pragmatisch’. En ik denk inderdaad dat het pragmatisme van de Nederlanders hen ertoe aanzet

om realistische oplossingen te willen vinden voor dergelijke moeilijke problemen. Maar dat is niet het hele verhaal. Naast dit pragmatisme is er wel degelijk sprake van een ideologische component. Nederlanders denken vaak dat zij vrij zijn van ideologische gedrevenheid, maar hun unieke manier van omgaan met deze problemen is toch deels ingegeven door de idealen van menselijkheid, verlichtheid en tolerantie. Ten slotte houden ze van orde. Het lijkt erg belangrijk voor Nederlanders te zijn dat ze een bepaalde mate van controle kunnen uitoefenen over activiteiten zoals druggebruik, zodat de zaken niet uit de hand lopen. In dat opzicht zijn Nederlanders banger voor wanorde dan hun burens. Maar ik weet niet of deze houding in alle gevallen als ‘gemakzuchtig’ kan worden aangeduid. Wel is het mij duidelijk dat deze houding heel anders is dan die van de Amerikanen, die geen afkeer hebben van scherpe ideologische conflicten.”

In uw meest recente werk, stelt u dat de politieke cultuur in Nederland praktische oplossingen prefereert om maatschappelijke problemen tegemoet te komen.¹ Ook verklaart u het euthanasiebeleid deels ‘uit de inspanningen van Nederlandse bestuurders, politici en deskundigen om van dit onderwerp geen politiek heet hangijzer te maken.’² Zeven jaar eerder opperde u eenzelfde stelling:

‘Waarin Nederland wel verschilde van andere landen, dat is de afkeer van de Nederlandse autoriteiten voor conflicten en geweld, gekoppeld aan de overtuiging dat het beter is de onvermijdelijke stroom ‘moderne’ ontwikkelingen te kanaliseren dan te stuiten [...]. Er was noch heldenmoed, noch tragiek in het spel; de Nederlandse autoriteiten misten niet alleen de mogelijkheid, maar vooral ook het inzicht en de wil om weerstand te bieden aan dezelfde ontwikkelingen waartegen hun collega’s in andere landen zich wel zouden verzetten.’³

---

¹ J.C. Kennedy, *Een weloverwogen dood. Euthanasie in Nederland* (Amsterdam 2002) 14.

² *Ibidem*, 10.

³ J.C. Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig* (Amsterdam 1995) 21.

Denkt u dat zo'n mentaliteit in de hele periode 1950-1990 een rol heeft gespeeld bij Nederlandse gezagsdragers? Zo ja, denkt u dat hierin verandering is gekomen bij de recente verkiezingen?

“Ja, ik denk dat dit over het algemeen wel het geval is geweest tijdens de genoemde periode, hoewel niet iedere gezagsdrager zo getypeerd kan worden en niet ieder conflict op deze manier werd benaderd. Toch denk ik dat deze mentaliteit voor het Nederlandse politieke leiderschap de belangrijkste drijfveer was en dat nog is. Pim Fortuyn gedroeg zich natuurlijk als een olifant in de Nederlandse porseleinkast, maar in zijn spoor hebben de autoriteiten wel geprobeerd een aantal van zijn ideeën in te passen in hun eigen politiek, kijk maar naar de tegenwoordige consensus over het nieuwe immigratiebeleid. Het feit dat zelfs de oppositiepartijen adviseerden om het LPF deel uit te laten maken van de nieuwe regering is een indicatie van de Nederlandse bereidheid om potentieel explosieve politieke tegenkrachten in te dammen.”

In veel literatuur over Nederlandse politieke geschiedenis wordt gesproken over een 'breuk' tussen de politieke cultuur van de vroege 20^e eeuw (omschreven met termen als verzuiling, godsdienstigheid, conservatisme en neutraliteit) en die van de late 20^e eeuw (ontzuiling, secularisatie, progressiviteit en 'atlanticisme'). Er bestaat echter veel discussie over de periode waarin deze breuk zich heeft voorgedaan: rond het einde van de Tweede Wereldoorlog of tijdens de roerige jaren zestig. Denkt u dat er een breuk heeft plaatsgevonden, en zo ja, wanneer?

“Het zal moeilijk zijn om te beweren dat er *geen* sprake is geweest van een culturele aardverschuiving ergens na de Tweede Wereldoorlog. Nederland veranderde van een land dat werd gedomineerd door religieuze en conservatieve waarden in een land dat trots was op zijn progressieve en minder-godsdienstige kijk op het leven. Ik denk niet dat het zo belangrijk is om de precieze periode af te bakenen waarin deze verandering plaatsvond, of het nu in 1945 was of, zoals sommigen nu zeggen, pas in de jaren zeventig. Die discussies zijn niet altijd even interessant. Toch zou ik de invloed van de jaren veertig en vijftig niet willen negeren. In die periode vonden namelijk veel sociale en economische veranderingen plaats en kregen mensen het idee dat 'modernisering' onvermijdelijk was, en dat was een sleutelement in de reacties van het politiek en cultureel leiderschap op de veranderingen in de jaren zestig. Dit geloof in de overmijdelijkheid van de modernisatie was een centraal thema in *Nieuw Babylon in aanbouw*.”

Prof. dr. Dekker beargumenteert in het eerste artikel van dit tijdschrift dat zowel de politieke structuur als de politieke cultuur nagenoeg onveranderd zijn gebleven in de periode 1950-1990. Het verschil met andere landen is inderdaad opmerkelijk. Nederland heeft bijvoorbeeld geen protestbeweging gekend die in omvang of invloed vergelijkbaar is met de ‘Civil Rights Movement’ in de VS. Ook is de status van de constitutionele monarchie nooit serieus in gevaar gekomen en is het systeem van evenredige representatie niet vervangen door een districtenstelsel. Kunt u de stelling dat het politieke systeem en de politieke cultuur in Nederland in de periode ’50-’90 vrijwel onveranderd is gebleven onderschrijven of zijn de veranderingen relatief onopvallend gebleven, bijvoorbeeld omdat Nederlandse gezagsdragers, meer dan in andere landen, geneigd waren tot het sluiten van compromissen?

“Velen zijn het erover eens dat het Nederlandse politieke systeem weinig verandering heeft gekend tussen 1950 en 1990, nogal opmerkelijk wanneer je je bedenkt dat de Nederlandse maatschappij in die periode grote veranderingen doormaakte en dat er aan het einde van de jaren zestig en in de jaren zeventig luidruchtig werd geprotesteerd tegen de gevestigde orde (zo wilde D’66 het systeem ‘opblazen’). Structureel gezien is het duidelijk dat deze pogingen om het systeem omver te halen zijn mislukt. Wel is het systeem democratischer geworden, individuen en kleinere groeperingen krijgen nu meer inspraak dan 40 jaar geleden. Hoewel deze veranderingen zeker niet zo dramatisch waren als de Civil Rights revolutie in Amerika, hebben Nederlanders door de toegenomen mogelijkheden tot inspraak de politieke cultuur wel kunnen veranderen. De democratisering werd inderdaad op gang gebracht door politieke leiders die conflicten met hun steeds onvoorspelbaarder wordende achterban wilden vermijden.”

Met betrekking tot de jaren ’60 wordt vaak gesproken van een ‘generatiekloof’. De jeugd werd mondiger en kwam in opstand tegen de oudere generatie. In Nederland stonden de Provo’s en Kabouters hierom bekend. Men zou kunnen stellen dat Nederlandse gezagsdragers bang waren om ouderwets gevonden te worden en in *Nieuw Babylon* komt naar voren dat de jeugd haar mondigheid wellicht te danken had aan het respect dat de oudere generatie voor haar ideeën had.⁴ Betekent dit dat de Nederlandse politiek vanaf het

---

⁴ Kennedy, *Nieuw Babylon*, 28.

begin ontvankelijk is geweest voor de ideeën van de jeugd, en zo ja, kan er dan nog gesproken worden van een generatiekloof?

“Het is geen geheim dat ik weinig op heb met de ‘generatiekloof’ als verklaring voor de gebeurtenissen in de jaren zestig. Maar ik ontken het bestaan ervan niet; als mensen zich bewust zijn van een generatiekloof dan is die er ook. In het begin van de jaren zestig stonden de politieke leiders niet erg open voor de ideeën van de jeugd, maar ze raakten er steeds meer van overtuigd dat de toekomst zou worden bepaald door diezelfde jeugd en dat ze beter compromissen met hen konden sluiten. Juist omdat de oudere generatie zo’n kloof aanvoelde en dit als een groot probleem beschouwde voor de toekomst van het land en hun eigen posities, werd zij ertoe bereid om verstrekkende concessies te doen. Zodoende beschouw ik de aanpassingsmentaliteit van groter belang dan de generatiekloof in het verklaren van de ontwikkelingen in de jaren zestig.”

In het eerste artikel van deze editie van Leidschrift werden enkele kritiekpunten op de Nederlandse democratie opgesomd: zo zou het Nederlandse volk weinig invloed hebben op de samenstelling van de regering en zouden de volksvertegenwoordigers meer hun eigen opinie volgen dan die van hun achterban. In uw boek *Nieuw Babylon* beargumenteert u dat Nederlandse gezagsdragers maatschappelijke conflicten uit de weg gaan. Bedoelt u hiermee dat de invloed van het volk groter is dan op het eerste gezicht zou lijken?

“Dit is een heel gecompliceerde vraag. Er zijn twee dingen die allebei waar zijn: In de eerste plaats is het Nederlandse politieke leiderschap elitair en regelt ze gewichtige zaken liefst onderling. Maar in de tweede plaats is het Nederlandse politieke leiderschap ook extreem gevoelig voor potentiële chaos, rebellie en ontevredenheid onder de kiezers. Het lukt niet altijd even goed om de gevoelens van het electoraat te peilen. Den Haag zat tijdens de post-ideologische jaren negentig vol met politici die niet wisten hoe ze aansluiting konden zoeken met hun achterban en waarschijnlijk dachten dat ze de gevoelens van hun kiezers goed hadden gepeild. Kortgezegd, Nederlandse politieke elites zijn zeer gevoelig voor de wensen van hun achterban, behalve aan het einde van een lange, rustige periode in de Nederlandse politieke geschiedenis als ze de kiezers als te vanzelfsprekend zijn gaan beschouwen.”

Het examenonderwerp waarop deze editie van Leidschrift gebaseerd is, deelt de periode 1950-1990 in drieën: verzuiling, polarisatie en herwonnen consensus. Dit wordt vooral betrokken op het politieke systeem, de politieke cultuur en de manier waarop met sociaal-economische, emancipatorische en culturele problemen werd omgegaan in de verschillende perioden. Wat vindt u van deze onderverdeling en hoe zou u de periode die zich momenteel ontvouwt karakteriseren?

“Ik zou waarschijnlijk meer moeten weten over de rechtvaardiging voor deze periodisering om er goed over te kunnen oordelen. Ik vraag me wel af of de periode van de verzuiling kan worden gezien als een periode van consensus – gezien de typering van de laatste periode als ‘herwonnen consensus’. In tegenstelling tot sommige andere historici denk ik dat de periode van de verzuiling nog werd gekarakteriseerd door scherpe ideologische verschillen tussen de partijen, zelfs al waren de leiders van de zuilen goed in het sluiten van compromissen. Na de periode van polarisatie, vanaf het begin van de jaren tachtig, zou ik meer nadruk willen plaatsen op het einde van het ‘driestromenland’ en op het postideologische karakter van de consensus, toen een soort neo-liberalisme de hoofdtoon ging voeren in alle grote partijen. Het kan best zo zijn dat we nu weer een nieuwe periode van polarisatie zijn binnengetreden, alhoewel het nog niet duidelijk is of de gebeurtenissen van dit jaar een intermezzo waren in een voortdurende periode van consensus of het startsein voor een nieuwe periode van strijd.”

U gaat september 2003 aan de slag bij de Vrije Universiteit te Amsterdam. Wat zal daar uw belangrijkste onderzoeksgebied worden?

“Aan de Vrije Universiteit zal ik verantwoordelijk zijn voor het doceren en onderzoeken van de periode van 1870 tot nu. Ik denk dat het erg belangrijk is om een onderzoeksplan samen te stellen dat goed gebruik maakt van de specialisaties van mijn team en tegelijkertijd relevant is voor andere historici en ook voor het Nederlandse publiek. Ik kan wel zeggen dat we ons in ons onderzoek zullen richten op het typische karakter van de Nederlandse politieke cultuur en haar beleid, de kenmerken die internationaal altijd de aandacht hebben getrokken. En gezien de religieuze identiteit van de VU zal ik ook altijd speciale aandacht geven aan de rol van de religieuze subculturen (niet alleen de protestantse) in de vormgeving van de Nederlandse natie-staat. Dit onderzoek zal natuurlijk historisch van aard

zijn, gedaan vanuit een ander perspectief dan dat van de sociologen, die tot nu toe de naoorlogse geschiedschrijving hebben gedomineerd.”

Bent u momenteel bezig met een nieuw boek, en zo ja, wat is het onderwerp en wanneer is het te verwachten?

“Ik herschrijf mijn boek over euthanasie voor de Amerikaanse markt en rond een boek af over de geschiedenis van mijn huidige instituut, Hope College. Dat is ook één van de redenen waarom ik nog een jaar langer in Amerika moest blijven.”